

A XX. évfolyamhoz közeledve

Az Oppidum Csongrád című helytörténeti évkönyv

Az *Oppidum Csongrád* című helytörténeti periodika a huszadik évfolyamához közeledik. Ez az évforduló alkalmat ad arra, hogy visszapillantsunk a kezdetekre, és nagy vonalakban bemutassuk az eddig megjelent számok tartalmát.

Az előzményekhez tartozik, hogy 1989-ben különböző okok miatt elhalt az 1976-tól megjelent népszerű helytörténeti kiadványsorozat, a *Mozaikok Csongrád város történetéből*. Néhány év elteltével érzékelhetővé vált a hiánya; a tanárok, helytörténészek, a városban élő és elszármazott lokálpatrióták igényelték egy rendszeresen megjelenő, városuk múltjával foglalkozó kiadvány elindítását. Ezért döntött úgy 1994-ben két csongrádi levéltáros – Georgiádes Ildikó és Sebestyén István –, hogy *Oppidum Csongrád* címmel útjára indít egy új helytörténeti kiadványt, támogatókat keresve a rendszeres megjelenítéshez.

Az első – korlátozott példányban megjelent – mutatószám sikerén felbuzdulva a szerkesztők 1995-ben létrehozták az *Oppidum Csongrád Alapítványt* azzal a céllal, hogy lehetővé tegyék az új kiadvány folyamatos megjelenítését. A magánalapítvány 1998-tól közhasznú szervezetként működik, élén öttagú kuratóriummal. Alapszabálya értelmében tevékenységi körébe tartozik a tudományos kutatás, a helyi hagyományok feltárása és ápolása, a kulturális örökség megóvása. Célja: Csongrád város gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális élete hiteles történeti feltárásának elősegítése; az autentikus levéltári forrásokra támaszkodó helytörténeti tanulmányok közzététele, a fiatalok helyismereti munkáinak, valamint a várostörténeti szempontból jelentős visszaemlékezések közlése; továbbá tudományos helytörténeti konferenciák, kiállítások rendezése, egyéb kulturális rendezvények támogatása.

Az *Oppidum Csongrád* eddigi köteteiben a neves helytörténészek tanulmányai mellett országos hírű történészek, néprajzkutatók és diákok pályamunkái egyaránt megjelentek. Szinte állandó szerzőnek számított a csongrádi születésű Katona Imre (1921–2001) néprajztudós, egyetemi tanár, aki a néprajzi tárgyú tanulmányai mellett (*Esővarázslás és állatviadal a csongrádi gyermekjátékokban; A magyar–dél-szláv együttélés emlékei a csongrádi népnyelvben; Homérosz egy kései utóda Csongrádon. Lóczy Franci vak históriás élete és versei; Az 1848/1849-es szabadságharc népköltészeti emlékei Csongrádon*) – az *Oppidumban* helyezte el *A jövő század reménye* című évezredköszöntő írását. Említést érdemel továbbá, hogy *Fantomországi napló* címmel az *Oppidum Csongrád* hasábjain jelent meg először nyomtatásban ízelítő Katona Imre több tízezer oldalas útinaplójából, melyet Lábadai Károly néprajzkutató rendezett sajtó alá. A tudósok sorát folytathatjuk a fiatalon elhunyt Barta Gábor (1943–1995) történész, kandidátus, tanszékvezető egye-

temi docenssel, aki színvonalas, adatgazdag tanulmányban mutatta be Csongrád történetét a középkorban és a török hódoltság idején.

A legrégebbi helytörténész szerzők közé tartozott Dudás Lajos (1927–2004) tanár, aki feldolgozta Csongrád köztéri szobrainak történetét, és számos tanulmányt írt a csongrádi katolikus egyház múltjáról, a helyi plébánosok és kántorok munkásságáról, továbbá hiánypótló írást közölt a *Közoktatás és közművelődés Csongrádon (1850–1914)* címmel. A korai évfolyamokban gyakran találkozhattunk a tragikus hirtelenséggel elhunyt középiskolai tanár, helytörténész–muzeológus, Erdélyi Péter (1946–2006) tanulmányaival, amelyekben feldolgozta az 1935., 1945. és 1947. évi országgyűlési választások csongrádi történetét; a '48-as emlékkötetben pedig közléte (Gombos Zsuzsával) a Csongrádi Múzeum őrizetében lévő Kossuth-levelket. Több tanulmánnyal szerepel az Oppidum Csongrád évfolyamaiban Gát László tanár, ny. iskolaigazgató; közülük kiemelést érdemelnek az *1848/1849-es emlékséta Csongrádon; A polgárosuló ifjú vitéz Gát Lajos sütőmester pékségének leírása, Válogatás a Csongrádot ábrázoló térképekből; Egy megszállott sportember küzdelmes pályafutása – Szöllösi József (1908–1955)* című írásai. A korosabb helytörténész-generációhoz tartozik a remek néprajzkutató, a csongrádi Tari László Múzeum immár nyugalmazott igazgatónöje, Szücs Judit, akinek két tanulmányát említenék meg: a *Női inventáriumok és a társadalom rétegződése Csongrádon (XIX. sz. közepe)*, valamint *A vizekhez kötődő munkák, iparok képviselői Csongrádon a 19. században* címűeket.

Az Oppidum Csongrád egyik szerkesztőjének, Sebestyén István levéltáros összeállításában került közlésre az I. és II. világháborús csongrádi áldozatok névsora, valamint Csongrád város főtisztviselőinek névjegyzéke. Értékes tanulmányt készített *Csongrád közigazgatási jogállásának változásai 1849–1923* címmel; feldolgozta a város könyvtárának is nevet adó Csemegi Károly jogtudós életpályáját és munkásságát, továbbá a 1848/49-es Csemegi család több tagjának életútját. Az 1848/49-es emlékszámba érdekes demográfiai dolgozattal jelentkezett *Forradalom és népesezés* címmel. A rendkívül termékeny szerző izgalmas tanulmányt készített az egykori csongrádi járás megszüntetéséről és annak hatásáról, továbbá megemlékezett Benyovszky István festőművész Csongrádon töltött éveiről. (A szerzőnek több verseskötete, történelmi balladája, és legutóbb egy történelmi regénye jelent meg.)

A helytörténeti periodika beindítását a szomszédos városból – Szentesről – nagy örömmel vettük, persze irigykedtünk is kicsit. A hagyományosan jó szakmai és baráti kapcsolatra tekintettel kezdettől pártoltuk és támogattuk csongrádi kollégáink kezdeményezését, felajánlva mindenben segítségünket. Hamarosan szavunkon fogtak, ugyanis e sorok íróját felkérték, hogy vállalja el az alakulóban lévő Oppidum Csongrád Alapítvány kuratóriumának elnökségét. A régi jó kapcsolatokra tekintettel ez megtörtént, és még inkább törekvésünké vált, hogy a csongrádi levéltárosok próbálkozása sikeres legyen. Felkérést kaptunk arra is, hogy írásokkal is segítsük az 1994-ben elindított helytörténeti évkönyvüket. Sajtótörténeti kutatásaimból tudtam, hogy Szentesnek 1871-től, Csongrádnak pedig 1890-től volt helyi újságja. Ezért felajánlottam, hogy indítanék egy forrásközlő sajtótörténeti sorozatot, amely segítheti a csongrádi helytörténeti kutatók feltáró munkáját. A szerkesztők az ötletet elfogadták, és már a második, 1995. évi számban elindult a sorozat *Csongrád a szentesi lapokban* címmel. Ez azóta a XIV. résznél tart, és az 1871–1895. közötti éveket tartalmazza. A forrásközleményen kívül megjelent egy tanul-

mányom az 1848/49-es emlékszámában is: *Csongrád város kifosztása és felgyújtása (1849. júl. 27–aug. 31.)*.

A szentesi levéltár időközben nyugalomba vonult, majd elhalálozott igazgatója – Barta László (1936–2009) – két írással szintén támogatta a helytörténeti periodikát, ezek címe: *A legelő-elkülönítés és az örökváltság Csongrádon*, valamint *Csongrád az 1848/49-es forradalomban*. Később is akadtak szentesi illetőségű szerzők, így Bede András *A Csongrád–Felgyő közötti gazdasági vasút története*, valamint Balázs György *A csongrádi kubikosok a Horthy-korszakban (1920–1944)* című munkáikkal.

A rendszeresen író szerzők között 2002-ben bukkant fel Licsicsányi István nyugalmazott alezredes, aki idős korában hazatelepült Csongrádra, és helytörténeti kutatásokba kezdett. Ennek eredményeit az Oppidum Csongrádban tette közzé. Főbb témái kötődnek egykori hivatásához: *A csongrádi tiszai hajóhid; Rákóczi hadai Csongrád körzetében; A Csongrád–Szentes közötti vegyes forgalmú Tisza-híd története; A csongrád–szentesi hídfőnél vívott csata (1944. okt. 7–12.); A Csongrádra települt 28. ezred története*. Ezek mellett írt Borbás István szobrász-, festőművész életéről és munkásságáról. (Helytörténeti és honismereti munkásságát 2006-ban a Magyar Kultúra Lovagja címmel ismerték el. Pista bácsi 88 évesen ma is kutatja a csongrádi múltat.)

A rendszeresen írók mellett az utóbbi években – örvendetesen – új szerzők is megjelentek, felajánlva írásaikat. Szinte minden szakma képviselve van; az összekötő kapocs a múlt iránti érdeklődés, a régi értékek átmentése. Behatárolt területi kereteink ellenére is számos írást befogadtunk, rendkívül színes tárgyi megoszlással. Ezek közül ízelítőül kiemelnék néhányat: Kiss Attila: *A csongrádi kajakenu sport története 1970–1999 között*; Hajdú Dezső: *Az 1970-es árvíz a csongrádi szakaszmérnökség területén*; Surányi Dezső: *Egy régi szőlőfajta történeti ökológiai bemutatása. A csongrádi Kadarka múltja és jelene*; Tánczos Roland: *Hegyi Antal, Csongrád harcos plébánosa*; Tyukász Imréné: *A Csongrádi Piroskavárosi Általános Iskola története*; Kovácsik Antal: *Katolikus társadalomszervezés Csongrádon az 1900-as évek elején: Porubszky József plébános működése (1903–1911)*; Mód László: *Egy csongrádi szőlőbirtokos, Ludrovai Tóth István gazdálkodása naplófeljegyzései tükrében*; Herczeg Mihály: *Uradalmi pálinkafőzés Csongrádon a XVIII–XIX. században*.

Az 1994 óta évkönyvként megjelenő kiadványsorozat mellett egyéb helytörténeti munkák megjelentetésénél is bábáskodott az Alapítvány. 1998-ban kiadta a Kossuth Szövetség dél-alföldi régiója által Csongrádon megrendezett tudományos konferencia előadásainak szövegét „... én elmentem volt a Tiszához fölkelteni a népet” címmel. Emellett tematikus emlékszámunkkal tisztelegtünk az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 150 éves évfordulóján.

Az ismertetésre került évkönyvek összeállításán, szerkesztésén 1996 óta állandó csapat dolgozik: a borítót Sebestyén István tervezte, aki rendszeresen ír is a kötetbe; a műszaki szerkesztést Kálmánné Juhász Éva végzi, kötetlektor Labádi Lajos szentesi főlevéltáros; a szervezés, a kéziratok begyűjtése, a kivitelezési munka összehangolása Georgiádes Ildikó dolga. A sorozat kötetei 1996 óta a Szentes Városi Szolgáltató Kft. Nyomdaüzemében készülnek, eltérő példányszámokban. Az eddig megjelent kötetekben 45 szerzőnek hozzávetőleg 120 helytörténeti tanulmánya je-

lent meg. Tehát az Alapítvány indításakor kitűzött cél – az egészséges lokálpatriotizmus ápolása – teljesülni látszik.

Az Oppidum Csongrád Alapítvány pályázati pénzekből és a támogatók adományaiból működik. Hálás köszönettel tartozunk szakmai és helyi mecénásainknak, akik évek óta önzetlenül támogatták, és reményeink szerint a jövőben is támogatni fogják az Alapítvány munkáját, ezzel biztosítva az Oppidum Csongrád további számainak megjelenését.

Labádi Lajos

Oppidum Csongrád 2012

A kilencvenes évek közepe óta megjelenő, a Csongrád várossal és környékével kapcsolatba hozható levéltári, helytörténeti kutatások eredményeinek helyt adó periodika legfrissebb, 2012. évi száma az érdeklődő olvasó számára ismét újdonsággal szolgál, hiszen két jelentős, várostörténeti szempontból fontos témát dolgoz fel.

Az első téma, a Csongrád Megyei Levéltár Csongrádi Levéltára által 2011-ben megjelentetett, a csongrádi születésű *Katona Imre (1921–2001)* néprajzkutató, egyetemi tanár gyűjtéséből összeállított mesekönyv bemutatása, amely Palásti Annuska helyi mesemondó történeteit tartalmazza: *Tengöri Hereberi atyámuram* címmel*. A mesegyűjtemény kiadásához kapcsolódóan a Csongrádi Levéltár 2011 őszén a Csongrádi Megyei Levéltári Napok keretében *Katona Imre Emlékülést* rendezett, amelynek témájául a *Dél-alföldi mesekutatások* szolgáltak. Az akkor elhangzott előadások szerkesztett formában itt olvashatóak.

A 2012. évi periodikában a másik, jelentős helytörténeti téma *Gát László* csongrádi születésű helytörténész, nyugalmazott középiskolai tanár munkája, amely a Klebelsberg Kunó nevével fémjelzett iskolaépítési programot, és a tanyasi, külterületi iskolák létesítésével kapcsolatos kutatás eredményit teszi közzé: *A Tardombi Széchenyi István Állami Elemi, illetve Általános Iskola története 1927–1960* címmel.

A 2011. október 3-án megtartott Katona Imre Emlékülés előadói jeles néprajzkutatók, egyetemi tanárok, Katona tanár úr egykori tanítványai és munkatársai voltak, így: Lábadi Károly, Voigt Vilmos, Kriston Vízi József, Bereznai Zsuzsanna és Kriza Ildikó, valamennyien a téma szaktekintélyei.

Az előadásokon elhangzott, hogy igen gazdag a Dél-Alföld mesekincse, bár ma már nehéz lenne élıszóban mesét gyűjteni. Katona Imre és néhány társa még időben megkezdték a gyűjtést, és meséltettek olyan személyeket, akik őrizték, bírták ezt a mesekincset. Katona Imre is meséltette Palásti Annuskát, akinek meséit először hallás alapján, aztán gyorsírással, a sajátos nyelvi jegyeket is jelölve gyűjtötte össze. (A mesék forrásának, Palásti Annuskának egykori lakóhelyét a Csongrá-

---

* Ismertetését lásd: Villányi Péter: Egy kisváros nagy ünnepe. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2012. 1. sz. 62–64. p. (A szerk.)